

LOUIS LE ROY

De tijd is buiten haakjes gezet

LOUIS LE ROY, de man van de wilde tuintjes, is Louis Le Roy, de man van de eco-kathedralen geworden. Een goede vijftien jaar geleden haalde de nu 64-jarige tekenleraar uit Oranjestad de landelijke media met zijn tuinontwerpen. Laten groeien en bloeien, was zijn filosofie, dan wordt de natuur vanzelf een tegencultuur voor betongeweld. De Duitse maaimachinefabriek Wolf Geräte GmbH had er zelfs een persbericht voor over: Gazon moet gemaaid, wat Le Roy wil, kan niet meer.

In Nederland is het al die tijd stil rond hem gebleven. In het buitenland zette de eigenzinnige Le Roy zijn opmars voort. Eind vorige maand culmineerde zijn veldtocht voorlopig in een ereprofessoraat aan de technische universiteit van Braunschweig. Voor eind november is hij met één andere Nederlander uitgenodigd door de Franse minister van Cultuur Jack Lang om in het Parijse Grand Palais mee te doen aan een tentoonstelling over *L'Europe des createurs*.

Al 26 jaar heeft Le Roy vier hectare grond in Mildam, waar hij zijn ideeën verwerkelijk. Het was een kaal weiland, het is een paradijs. In 1973 zei hij tegen de *Volkskrant*: „Ik heb niet de pretentie dat mijn tuinen over vijf jaar klaar zijn. Maar op den duur krijg je zo'n gebied in je macht, of dat nou vijf, tien of dertig jaar duurt.”

Het begint er een beetje op te lijken, maar oh nee, Le Roy is nog lang niet klaar. Hij heeft ook nog zoveel meer te doen: lezingen houden door heel Europa, een nieuw boek schrijven, schilderen, glaswerk verzamelen, filosoferen vooral.

Ooit propageerde hij wilde tuinen als tegencultuur voor het betongeweld. Nu bouwt Louis Le Roy eco-kathedralen. Hij maakte met stratemakersafval van een kaal weiland een paradijs. In eigen land voelt hij zich een profeet die niet boven het gemaaid veld mag uitsteken, in het buitenland kreeg hij een ereprofessoraat. Maar Louis Le Roy is nog lang niet klaar.

door Maurits Schmidt

De afgelopen jaren is Le Roy allerm minst moe, fatalistisch of bezadigd geworden, ondanks zijn strijd tegen de ambtelijke klippen. Want hoe ging het? Mocht hij weer eens een stukje openbaar groen aankleden zoals in de Groninger wijk Lewenborg, zagen de ambtenaren dat de mensen het leuk vonden en mee gingen doen, hup, moest de boel weer tegen de vlakte. Integendeel, Le Roy is strijdbaar dan ooit, en drukker dan een drukbaasje om te laten zien dat hij gelijk heeft. Daartoe is een hecht, zij het hier en daar Kweetalig denkwerk onder zijn handwerk komen te liggen. Even bij de les blijven dus.

Een paar woorden komen steeds terug in het uren durend gesprek, gedeeltelijk op het land bij Mildam. Complexiteit, ruimte en tijd. Processen, vrije energie, systemen.

„Ik ben met processen bezig. Het zijn evoluties”, begint Le Roy zijn betoog op volle kracht. Een vast gegeven voor hem is dat alle natuurlijke processen stuwten naar complexiteit. Ruimte en tijd zijn voorwaarden voor natuurlijke processen. Natuurlijke processen zijn ecologische processen: mens en plant en dier spelen daarin samen, leveren er hun macht voor in. Zo kunnen ze deelgenoot blijven van het complexe systeem. De mens kan er zijn vrije energie aan besteden, maar wordt daarin belemmerd door het politieke systeem, want dat eist de macht op.

— *Het klinkt nog wat theoretisch allemaal.*

„Ik zal u laten zien dat het klopt. Heel essentieel is natuurlijk dat er een mondiaal antwoord moet komen als het zo slecht gesteld is met het milieu als men beweert. Het systeem waarin we nu leven heeft zich nu eenmaal ook mondiaal uitgebreid. Dat politieke systeem zegt 'nee' tegen het regenereren van de natuur, omdat het een aanval is op zijn economische systeem van monocultures. De natuur is namelijk zelf het meest volmaakte, gesloten economische systeem dat ik ken. Omdat het dynamisch is en omdat de mens erin kan meedoen. De politiek zal dat nooit stimuleren.

„Daarom ben ik ook tegen Groen Links. Daar word je gedwongen tegen technologische ontwikkelingen te zijn. Ik heb dan maar geroepen dat ik Rood Rechts ben. Omdat ik ieder politiek systeem ontziet de natuur in hun spelletje van links-rechts te betrekken. De natuur staat boven de politieke systemen.”

— *Speelt in die natuur van u niet juist ook de survival of the fittest?*

„Nee. Die term is enorm misbruikt door politieke systemen om krachtadig op te treden. Maar wacht even, laat me eerst dit vertellen. Ik ben dus niet met dat mondiale antwoord bezig. Daarvoor moeten we de stad begrijpen als natuurlijk, biologisch systeem,

Foto Marcel Mole

waarin ook de mens is opgenomen. Wat ik nou wil weten is: wat kan een mens, als hij echt ruimte en tijd heeft, als drager van vrije energie bijdragen aan de complexiteit van het ecologisch systeem. Wat kun je van één mens verwachten.

„Daartoe besloot ik zes jaar geleden mijn land in Mildam, waar al een geweldig vegetatiesysteem was ontstaan, nog weer complexer te maken. Ik ging naar de gemeente Heerenveen en zei: jullie bereid het stratemakersafval op mijn land te gooien. Prima, dat doen ze. Hoeven ze niet naar Wollega, geen stortingsrechten te betalen. Intussen hebben ze vijfhonderd wagens, driehonderd ton materiaal weggeleid op mijn land. Daar heb ik gigantische dingen van ontweekeld, en dat gaat nog steeds door.”

— *Wat is nou die vrije energie?*

„De energie die direct in arbeid kan worden omgezet. Waarmee je niet voor het systeem hoeft te produceren. We zitten in Europa met tweehonderd miljoen werklozen die op hun stoel moeten blijven zitten. Als ik dan toch aantoon dat je als één man vier hectare weiland kunt regenereren tot een geweldig natuurpark, dan kun je toch ook achthonderd miljoen hectare in Europa regenereren? Vergeet niet, met de verdubbeling van de wereldbevolking straks verdubbelt ook de vrije energie. Het paradoxale is dat de mensen die energie steeds minder mogen gebruiken. Nee, we gaan kernenergie inzetten. Mijn filosofie is: eerst die vrije energie gebruiken, dat kost niets, en dan pas hulpbronnen.

„Comenius heeft het in de zeventiende eeuw al gezegd, Theodor Roszak heeft het herhaald, en ik doe het weer: we moeten de vermogens van de mens bij elkaar optellen, zijn vrije tijd serieus nemen en de krachten vrijmaken voor een wereldomvattend systeem. De spelcultuur kan een antwoord geven. Maar dat gebeurt niet, omdat het economisch systeem de barrière legt. Dat gaat godbetert voor veel geld recreatieparken aanleggen waar je als apies in moet rondkruipen.

Kijk dan op mijn land hoe je dat zelf kunt aanleggen!”

— *Heeft dit alles te maken met geluk en welzijn van de mens?*

„Daar gaat het me nog niet om. Maar nu wordt de mens angst aangeprikt. Cadmium onder je huis? De bulldozers staan al klaar en de kassa's gaan open. Terwijl er duizenden andere oplossingen zijn. In het vigerend systeem mogen ze mij werkloos verklaren. Maar wat niet kan, is dat de politiek de mens tegenover de natuur werkloos stelt. Dat mag ze nooit doen. Daar zijn de problemen te groot voor.

„Ik heb gezegd dat in de steden 15 procent buiten het regelsysteem van de planologen moet vallen. Daar gaan we stabiliserende eco-systemen bouwen. Zulke systemen zijn vrijwel niet te vernietigen. Ze zullen dienen tot ontspanning van de op hun toppe gedreven stedelijke culturen. Hebt u zich dat voorgesteld, wat een jaarlijkse groei van 2 procent per jaar over honderd jaar betekent, rente op rente? Dat moet iets ontzettends zijn.”

— *De gedachte achter uw eco-systeem is overleven?*

„Ook, maar dat is me te angstaanjagend. Ik ben geen Lucas Rijniers, zwartgalligheid troef. Ik vind juist het negativisme een grote bedreiging, we kunnen tienduizend dingen doen. De buitenlanders komen op m'n land kijken, maar hier ben je de profeet in eigen land die niet boven het gemaaid veld mag uitsteken.”

— *Wat is er eigenlijk mis met dat systeem van ons?*

„Niets, niets! Maar het is toch van de zotte dat de mens zijn eigen habitat niet meer kan maken? Dat is zijn begraafheid. We hebben tijd en geld over, zitten met een vernielzuchtige jeugd. Laten we dan iets beginnen. Een eco-kathedraal bouwen. Lubbers wil de grond toch braak laten liggen in de valse overtuiging dat je de restgrond productiever kunt maken. Ik denk nog: hij is leuk voor me bezig.

Mag je daar ook niet aankomen. Laten we er toch complexe systemen van maken. Als zij de grond weer nodig hebben, geef je hem terug en dan is hij veel beter.

„Ik weet nog wel een manier om het milieuprobleem aan te pakken. Als we iedereen wettelijk verplichten zijn eigen rommel achter zich op te ruimen, dan is het zo in orde. Nu laten we dat grootschalig doen. Dat is de fout: we concentreren altijd alle problemen. We leggen ons vuil nu al bij de burenen neer in België. En dan maar klagen dat zij de Maas en de Schelde vervuilen. We hebben onze rotzooi daar toch zelf neergelegd?”

— *Wat wilt u toch met die complexiteit?*

„Complexiteit, dat is verwevenheid en hechtheid tussen de structuren. Bijvoorbeeld de mens zelf een eco-kathedraal laten bouwen op elke open ruimte in de stad, en die met elkaar verbinden. Ik zal formuleren wat ik onder een eco-kathedraal versta. Dat is een ruimtelijke structuur, die op basis van vrije energie in ruimte en tijd zich ontwikkelt in samenwerking tussen mensen, planten en dieren. De meesten vergeten dat wij niet verder gekomen zijn dan een gediversifieerde samenleving, omdat we bang zijn voor chaos. Maar die ontstaat juist in een geatomiseerde samenleving, niet in een complexe, want daarin is verwevenheid.

„Daarom ben ik tegenwoordig met glas bezig. Ik verzamel sinds enkele jaren glaswerk, er staan hier zestienhonderd stuks, kleur bij kleur. Waarom? Daar heb ik zeven jaar over nagedacht. Mensen zijn visueel niet in staat complexiteit direct te doorgronden. Ze voelen zich al gauw bedreigd door een hoge complexiteit. Wil je de hoogst mogelijke complexiteit bereiken, dan moet je de grootst mogelijke informatie kunnen verwerken.

„Nu ga ik een spelletje met u doen. U gaat met uw gezicht heel dicht naar dit glas, juist. U krijgt steeds meer informatie over dat glas. Aan kleur, constructie, binnen- en buitenkant.

Maar u verliest het overzicht. Loopt u ervan weg, dan wint u aan overzicht, maar verliest aan informatie.

„Nou, daarom ben ik bezig met een schilderij, dat uit losse, zelfstandig te bekijken doeken bestaat en totaal zes-honderd vierkante meter moet worden. De eerste 25 hebben aan elkaar vast al in het ijsstadion in Heerenveen gehangen als proef. Daarop schilder ik dat glas van me, en wel zo dat ik beide, informatie en overzicht, tegelijk krijg. Informatie per schilderij en overzicht in het geheel. Dat gaat ook naar Zwitserland, naar Caran d'Ache, waar ze een boek over me schrijven.

„Het leuke is dat als je mensen op deze manier bij het milieu betreft, ze afraken van trauma's. Het werkt bevrijdend, ze zijn niet meer agressief, want dat wordt je als je je niet kunt conformeren aan de natuur. De consequentie van mijn schilderij is dus dat je de complexiteit kunt doorgronden. Dat kan als je als kunstenaar katalysator bent en niet alleen maar als een Rien Poortvliet, een Anton Pieck, een Karel Appel produceert. Ik schrijf een boek over Mondriaan tot Rubens, waarin je ziet dat Mondriaan een heel lage complexiteit heeft en Rubens een gigantische. Mijn stelling is dan ook dat we naar een nieuwe barok toe gaan.”

— *Misschien sublimeert een modern kunstenaar de leegte, de kilte van deze tijd. Hoe complex moet een systeem zijn om betekenis voor u te hebben?*

„Bij Mondriaan zie je in feite niets, dat is een kinderlijk niveau. De natuur maakt toch geen mensen die in ruimte en tijd niet mee kunnen komen in het complexe ecologische systeem? Je komt dan bij de Belgische chemicus en Nobelprijswinnaar Ilya Prigogine, die heeft gezegd dat bij alle wetenschappelijke beslissingen de tijd buiten haakjes is gesteld. En zo is het. Wetenschappers zetten verdomme de hoofdzaak buiten de deur omdat het anders te ingewikkeld voor ze wordt. Dat komt door de politiek. Die wil altijd binnen vier jaar oplossingen

hebben. De politiek baseert zijn macht op het buiten de deur zetten van de tijd.

„Verder is het niet goed je aan de complexiteit te onttrekken, omdat je je daarmee buiten de evolutie stelt. De Franse bioloog en Nobelprijswinnaar François Jacob verbindt aan de hoogste complexiteit de hoogste vrijheid. En Benoit Mandelbrot van IBM wijst erop dat eenvoudige vormen onmenselijk zijn en de chaos niet het einde, maar juist de grootste complexiteit die er is, en daarmee een manier om de natuur te begrijpen. Teilhard de Chardin heeft gezegd: *Es ist sehen oder kaputt gehen*. Wil je het niet zien, blijf je zitten, ga je kapot.”

— *Een duidelijke boodschap. Zullen we eens naar uw land gaan?*

Mevrouw Le Roy vanuit de keuken: „Bij complexiteit hoort ook eten.”

Aan tafel blijkt dat Le Roy in het buitenland toch ook als artiest wordt gezien. In Zwitserland wordt hij aangekondigd als Sankt Ludwig Papst Okotekt I, in Frankrijk heet hij Le Baron des mauvais herbes, in Duitsland der Öko-spavogel. Er passeren nog wat filosofen onder wie met name Bergsson die zo met het tijdsaspect bezig is geweest: dissipatieve structuren, transcendentale spanningsvelden, creatieve potenties en vervreemding, stabiele evenwichtspunten en consequente vormgeving figureren nog in het gesprek.

Op de vraag waar hij nou eigenlijk op uit is, wat Le Roy nog eens geduldig samen: „Ik ben er op uit te laten zien dat de mens drager is van een natuurlijk proces. Ik etaleer een aantal mogelijkheden die besloten liggen in alle samenlevingen voor iedereen, waarbij het alleen mankeert aan tijd, grond en toestemming om deze mogelijkheden los te maken.”

Dan gaat het op Mildam aan. Een stukkie wild land met een zelf gebouwd huis erop: „Ik ben de enige steenrijke vrijmetselaar in Nederland”. Een breed pad met kloeke, gestapelde — niet gemetselde — torens, fraaie steenstructuren er onder en er langs, een weiland, een bomengroep. Le Roy wordt er heel rustig van.

„Kijk, dit bedoel ik nou. Dit gras hier is 26 jaar nooit gemaaid. Er staat een diversiteit aan planten waar je beroerd van wordt en er ontstaat geen rotzooi. Er huizen reeën, vossen, uilen. Ze kennen me allemaal. Ja, laat het panorama zich maar ontwikkelen. Mooi hè? Gewoon kijken. Ik kom hier drie keer per dag, en dan sorteert ik de stenen die de vrachtwagens me brengen, de grond is voor de weg. Zo bouw je mijn eco-kathedraal, met twee handjes en een kolenschopje. Nee, geen steel eraan. Een mens is als ronde vorm geboren, dus ik zit hier als een kat opgerold met dat scheppje te werken. Dat land heb ik gekocht voor de prijs van 'n tweedehands autootje, en verder kost het me geen cent.

„Er liggen hier honderden trottoirbanden, stoeptegels, klinkers, basaltblokken en rioolputten. Kijk, overal kan je zitten. Neem zo'n hoop scherpen, neem de toren die ik heb gebouwd. Als je dat met een filosofietje in het museum zet, kun je er zo tachtigduizend voor vangen. Maar dat doe ik niet. Hier groeien al weer plantjes in het steen, over twee jaar heeft de natuur het teruggenomen. Als geologen dat later terugvinden, snappen ze er geen hol van. Dan laten ze studenten alle stenen nummeren en dan zeggen ze: zo moet het vroeger geweest zijn, wetenschappelijk gesteld.

„Stel je nou eens voor dat morgen in elk dorp van Europa een of twee mensen zoets mogen aanleggen en je verbindt al die systemen. Dan heb je toch een geweldige buffer tegen al die zure regen? Die is slecht voor al die monocultures, maar hier heb je nergens last van. Hier komen de mensen wilde planten zetten, het land is van iedereen. Door al dat steen ligt de gemiddelde temperatuur hier drie, vier graden hoger dan elders. Wat jij nou moet doen, is over zeven jaar terugkomen, dan val je om van wat er dan weer gebeurd is.”

— *Is dit landgoed nou exemplarisch voor hoe de mens zou kunnen leven?*

„Nee, er zijn duizenden eco-systemen. Alles wat hier staat, mag u omhakken. De boeren kunnen het dan weer jaren gebruiken voor hun productiesystemen, en ik begin dan wel hun land te regenereren. In een stad zou je het weer heel anders doen. Als maar duidelijk is dat je het daar niet redt met een plantentuintje op het dak van je garage, want daar staan drie Mercedesen onder. Dat is Wiedergutmachung.”

— *Hoe oud moet Le Roy worden?*

„Dat interesseert me niet. De gemeente zet er dan een hek omheen en gaat entreegeld heffen, zien ze nog wat terug voor al hun bakstenen. Het zal wel een stichting worden, want deze tuin is uniek in Europa. In het huis komt mijn glasmuseum, en flusterend zullen ze zeggen: daar ligt het kolenschopje waar hij alles mee heeft gedaan, wat is het afgesleten! De arbeiders komen nu al vaak met hun gezinnen. Weet je niet tegen me zeggen? Meneer Le Roy, waarom mogen we dit werk nou niet doen op de plaats waar we zitten? Apetrots zijn ze op wat er gebeurt met de dingen die ze hier neergooien. Anders hadden ze het op de mestvaalt moeten brengen. Verrek, nou begint het te onweten. Dat heb ik in al die 26 jaar nog nooit meegemaakt.”